

УДК 347.77:007

*Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова*

### **ІТ-ПРАВО: АЛЬТЕРНАТИВА ПАРАДИГМИ**

Формування інформаційно-комунікаційних технологій істотно вплинуло на розвиток суспільства, стало чинником інформаційної революції, зумовивши виникнення єдиного світового інформаційного простору. Інтернет перетворився на засіб передачі інформації, доступний кожному, хто має персональний комп'ютер.

У більшості випадків оцінка зростання значення інформаційно-комунікаційних технологій є суто позитивною, підтвердженням чого є прийняття країнами «Великої вісімки» в Окінаві в 2000 р. Хартії глобального інформаційного суспільства (Окінавська хартія). В Україні основні напрями державної політики в галузі інформатизації визначені Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», яким, зокрема, передбачається вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів усіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів тощо.

Водночас у «комп'ютеризації» суспільства вбачають загрозу настання епохи нової (постмодерністської) транснаціональної антиутопії наглядю, у якій Інтернет із головного інструменту звільнення перетворюється на найнебезпечніший посередник тоталітаризму, який ми лише бачили. Тому пропонується, враховуючи ту обставину, що значно легше зашифрувати інформацію, ніж зробити протилежне, використовувати цю дивну властивість, щоб створити закони нового світу, сховати індивідуальний простір за криптографічною завісою. Криптографія розглядається як остаточна форма ненасильницької прямої дії. Тоді як країни, які володіють ядерною зброєю, з безмежною жорстокістю чинять тиск на мільйони індивідуумів, криптостійкість означає для влади, що вона більше не зможе втрутитись у наміри індивідуумів зберегти свої секрети. Тому завдання полягає

в тому, щоб гарантувати свободу волевиявлення там, де це можливо, утримувати наступ антиутопії там, де ми не можемо виконати перше [1]. На такому підґрунті сформувалось покоління користувачів – «I-Gen» (Internet Generation), для якого головним є право вільного доступу до використання будь-якого інтелектуального продукту в мережі.

Ситуація, що склалась, свідчить про складність завдань, які постають перед правом як суспільним регулятором у галузі впорядкування відносин, що складаються у зв'язку з використанням інформаційних технологій і забезпеченням прав та інтересів їхніх учасників. Першим і чи не найбільш складним питанням, що при цьому постає, варто визнати встановлення сутності поняття «ІТ-право».

У найбільш загальному вигляді під ІТ-правом розуміють сукупність норм і правил, що опосередковують діяльність із забезпечення реалізації інформаційних технологій та інформаційної активності в мережі Інтернет.

До сфери ІТ-права відносять широке коло різноманітних відносин, які регулюються нормами цивільного, господарського й адміністративного законодавства. Особливо багато різноманітних ІТ-відносин виникає у сфері цивільно-правового регулювання: ІТ-договори надання послуг програмного забезпечення або його розробки; ІТ-договори роботи з ФОП або програмістами; юридичний супровід фрілансерів; юридичний аудит ІТ-компаній; правовий захист web-сторінок і контенту; оформлення та захист авторських прав і торгової марки в мережі Інтернет; оформлення договору купівлі-продажу сайту, домену, бренду тощо; правове забезпечення діяльності інтернет-магазинів; створення й реєстрація юридичних осіб у цій галузі; ліцензійні угоди; захист прав інтелектуальної власності; захист інформації тощо.

Таке розмаїття відносин, які вважаються «айтішними», створює на практиці істотні незручності під час пошуку актів законодавства, що застосовуються для регулювання того чи іншого виду таких відносин, під час пошуку й систематизації матеріалів практики, субсидіарного застосування норм законодавства, застосування аналогії закону тощо.

Воно ж ставить під сумнів можливість розгляду ІТ-права як самостійної галузі права, оскільки існування останньої вважається можливим за умови відповідності таким критеріям, як існування власних предмета та методу правового регулювання, а також принципів, на яких побудована галузь права, і функцій, що на неї покладаються [2, с. 17–27].

Здається, не викликає заперечень думка, що ІТ-право цим вимогам не відповідає. Отже, прихильникам існування ІТ-права залишається іменувати його «комплексною галуззю», оскільки для виокремлення останньої достатньо наявності специфічного предмета правового регулювання.

Зазначимо, що спроби характеризувати ІТ-право як комплексну (мультидисциплінарну) галузь права не здаються конструктивними, оскільки є не відповіддю на питання, а більше відходом від неї.

Проте оскільки такий підхід існує, то розглянемо можливість виокремлення галузі ІТ-права з тих мотивів, що йдеться про правове регулювання

сукупності однорідних суспільних відносин, які є (можуть бути) предметом його регулювання.

Насамперед варто зазначити, що в контексті розгляду проблематики, пов'язаної з інформаційним суспільством, дослідниками активно використовуються такі термінопоняття, як «інформаційні відносини», «інформаційно-комунікативні відносини», «інтернет-відносини». З огляду на ту обставину, що аббревіатурою «IT» зазвичай позначають вислів «інформаційні технології», виправданим, очевидно, є також вживання терміна «інформаційно-технологічні відносини», хоча такий варіант виглядає дещо «виробничим». Не робимо при цьому посилення на праці окремих науковців, оскільки є можливість уявити актуальне розмаїття позицій завдяки конференції з IT-права, що відбулась у Львові в листопаді 2016 р. [3].

Оскільки найчастіше інформаційно-комунікативні відносини пов'язують з Інтернетом, а в літературі для позначення відносин, що виникають між користувачами всесвітньої інформаційної мережі, активно використовується термінопоняття «інтернет-відносини», спочатку торкнемось поняття й суті останніх.

Специфіка цих відносин полягає в таких їхніх рисах: невизначеності місцезнаходження сторін, що зумовлює можливі проблеми з правом, яке застосовується, а також із виконанням зобов'язань; складності ідентифікації учасників відносин у мережі Інтернет; залежності відносин між учасниками мережі Інтернет від відносин з інформаційними провайдерами; електронному характері документообігу в мережі, що зумовлює необхідність застосування спеціального програмного й апаратного забезпечення [4, с. 72]; невизначеності юридичного статусу мережі Інтернет (її суб'єктивно-об'єктивному характері); існуванні віртуальних організацій тощо [5, с. 42–55]. З огляду на названі та інші ознаки інтернет-відносини визначаються як частина відносин у віртуальному просторі, учасники яких виступають як носії суб'єктивних прав та обов'язків у мережі Інтернет [6, с. 8]. При цьому зазначається, що такі відносини є частиною кіберпростору, під яким мається на увазі сфера соціальної діяльності, пов'язана з обігом інформації у Всесвітньому інформаційному павутинні, а також в інших інформаційно-комунікаційних мережах (регіональних, опорних, відомчих, корпоративних). Проте як інтернет-відносини виступають лише ті відносини, які пов'язані із соціально-правовим регулюванням віртуального простору (тобто з регулюванням цього простору на основі норм права, моральності, етики й інших засобів) [6, с. 13, 17]. Інтернет-відносини визначаються також як відносини інформаційного обміну, у яких мережа виступає не об'єктом, а способом, засобом реалізації, середовищем, у якому відносини реалізуються [7, с. 94].

Аналізуючи викладену позицію, зазначимо насамперед, що, на нашу думку, взагалі некоректно використовувати термінопоняття «інтернет-відносини» [5]. Натомість має йтись про «відносини в мережі Інтернет», оскільки відносини, що складаються в мережі, існують паралельно з реальними відносинами, водночас збігаючись з останніми за змістом. Таким чином, віртуальні відносини можна класифікувати за предметним критерієм так

само, як і відносини реальні. На такому підґрунті в цифровому середовищі виникають відносини різної галузевої приналежності: цивільно-правові, адміністративно-правові, фінансово-правові тощо. За межами зазначених відносин залишаються відносини, що виникають під час порушення прав та обов'язків суб'єктами, які діють у мережі Інтернет, – відносини цивільної, адміністративної відповідальності, карної відповідальності.

Окрім того, термін «інтернет-відносини» сам по собі не є вдалим, оскільки вказує не стільки на сутність відносин, скільки на сферу їх виникнення й існування. Тому його використання можливе лише зі спеціальними застереженнями.

Некоректність використання загальної категорії «інтернет-відносини» добре помітна на прикладі труднощів, що виникають під час спроб класифікації суб'єктів таких відносин. Так, деякі автори називають три групи суб'єктів, які діють в Інтернеті: 1) розробники транскордонних інформаційних мереж, інших технічних засобів, які утворюють інфраструктуру Інтернету; 2) спеціалісти, які продукують і поширюють інформацію в Інтернеті та надають різноманітні послуги; 3) споживачі (громадяни, організації тощо) [8, с. 11]. Інші дослідники зазначають, що, з одного боку, суб'єктами таких відносин є провайдери, а з іншого – користувачі-клієнти, тобто фізична або юридична особа, що використовує Інтернет для власних потреб [9, с. 884–885]. Зрештою, прихильники синкретичного підходу об'єднують згадані позиції, вважаючи, що всі названі суб'єкти інтернет-відносин (розробники мереж, фахівці, провайдери, клієнти та інші) – це володільці або носії певних прав та обов'язків у віртуальному просторі Інтернету. При цьому вказані особи мають відповідати вимогам міжнародного й національного законодавства «в частині правоздатності, дієздатності». На такому підґрунті робиться висновок, що основними учасниками мережі Інтернет є користувачі, оператори зв'язку, сервіс-провайдери (які забезпечують доступ до мережі), хост-провайдери (які надають за плату дисковий простір на своєму сервері клієнтам, а також інші базові послуги Інтернету), розробники транскордонних інформаційних мереж і мережевих технологій, фахівці [6, с. 68–69].

Однак запропонований підхід до визначення кола суб'єктів інтернет-відносин мало що дає як у теоретичному, так і в практичному сенсі, оскільки фактично є спробою створення переліку «учасників мережі Інтернет», тобто невизначеного кола відносин, урегульованих несистематизованими нормами цивільного, адміністративного й трудового законодавства.

Відсутність предметної цілісності зазначеної групи суспільних відносин, на нашу думку, свідчить про необґрунтованість визнання існування «інтернет-права» як «змішаного» або «комплексного» інституту [6, с. 42–44], а тим більше – галузі чи підгалузі права. Натомість має йтись про виникнення в цій сфері регулятивних правовідносин різної галузевої приналежності: цивільно-правових, адміністративно-правових тощо.

Не зупиняємось при цьому на характеристиці комплексу зазначених відносин, оскільки вони є лише частиною більш загальної категорії «ІТ-від-

носини», під якими на перший погляд можна розуміти всю сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі (у результаті) створення й використання інформаційних технологій. Принагідно варто зауважити, що більш вдало здається вести мову не про «інформаційні», а про «інформаційно-комунікативні» технології, оскільки в першому випадку комунікативний аспект (який у деяких випадках може мати місце без передачі інформації) відходить на другий план, а іноді взагалі невиправдано втрачається.

Таким чином, попередньо можемо визначити, що ІТ-відносини є загальною категорією, яка охоплює також відносини, що складаються в мережі Інтернет. Водночас останні можуть і не бути «інформаційними» (у точному значенні цього слова).

Досить непевною є межа між термінопоняттями «ІТ-відносини» та «інформаційні відносини». Що стосується останніх, то О.В. Кохановська, оцінюючи ситуацію в цій галузі, звертає увагу на існування у вітчизняній правовій доктрині спектра поглядів, що вражає своєю різноманітністю, стосовно природи, об'єкта, особливостей, принципів, сфер тощо інформаційних відносин. При цьому двома найпоширенішими теоріями названі теорія інформаційного права як окремої галузі права (ІТ-права) та приватноправова концепція інформаційних відносин як інституту цивільного права й комплексного інституту законодавства України [10, с. 202–213]. Не заперечуючи проти останнього твердження, маємо зазначити, що доцільно спочатку з'ясувати особливості відносин, які розглядаються як предмет правового регулювання, щоб потім розглянути можливість виокремлення відповідного правового інституту, галузі права тощо. Адже як би не прагнули законодавці створити певну галузь права чи законодавства, їхні зусилля не будуть успішними, якщо предметом регулювання обрано різні відносини.

Повертаючись після зробленого застереження до з'ясування співвідношення понять «ІТ-відносини» та «інформаційні відносини», зазначимо, що між ними багато спільного, проте вони не тотожні. Графічно їх співвідношення могло б виглядати як часткове накладення кіл, оскільки не всі «інформаційні» відносини є «технологічними», як і не всі «технологічні» – «інформаційними».

Жодний зі згаданих критеріїв не може бути застосовано щодо ІТ-права. Зокрема, відсутній єдиний предмет правового регулювання, оскільки фактично йдеться не про ІТ-відносини, а про відносини, пов'язані зі сферою інформаційних технологій чи суміжними сферами. Згадані відносини є різнірідними та за своєю суттю можуть бути цивільними, адміністративними, фінансовими, корпоративними тощо. Так само не існує єдиного методу правового регулювання відносин, пов'язаних зі сферою інформаційних технологій або суміжними сферами, оскільки залежно від типу відносин і конкретних завдань може застосовуватись як диспозитивний, так і імперативний метод (цивільно-правовий, адміністративно-правовий тощо методи). Не можуть бути критерієм виокремлення ІТ-права також принципи правового регулювання, які залежать від методу та відображаються

в ньому. Що стосується функцій, тобто основних напрямів впливу права на свідомість і поведінку суб'єктів відповідних відносин із метою вирішення конкретних завдань, то їх перелік і конкретний зміст залежать від визнання існування певної сукупності однорідних норм.

Таким чином, замість визнання існування галузі ІТ-права як сукупності норм, що регулюють відносно однорідні відносини, має йтись про «законодавство, яке застосовується до відносин, що виникають у процесі реалізації (використання) ІТ», яке є сукупністю норм різної галузевої приналежності.

Отже, з позицій так званого нормативістського підходу ІТ-права як галузі права не існує. Однак це не означає неможливість використання самого термінопоняття «ІТ-право». Також не викликає сумнівів існування феномена ІТ-права.

Проте можливий такий висновок за умови, що ІТ-право оцінюється й характеризується з позицій не «нормативістського», а «цивілізаційного» підходу. У цьому разі право розглядається як елемент цивілізації (культури)<sup>1</sup>, під якою мається на увазі етап у розвитку людства з властивими йому рівнем потреб, здібностей, знань, навичок та інтересів людини, способом виробництва, духовним і політичним устроєм суспільства [11, с. 36].

Право як елемент культури призначене забезпечувати існування й функціонування суспільства як складної динамічної системи, а також покликане бути носієм вищих принципів, засадничих цінностей цивілізації, має реалізовувати історичне призначення суспільства, пов'язане зі ствердженням у ньому сили розуму, високих гуманітарних засад. Отже, сутність феномена права як явища, що відображає вимоги цивілізації, не обмежується лише тим, що воно нормативно об'єктивує та реалізує ці вимоги. Право є також чинником індивідуального самовираження особи, творчості, їх акумуляції, самозростання [12, с. 200, 219, 221, 224].

Таким чином, з позиції цивілізаційного підходу право є елементом соціально-політичного устрою суспільства, елементом духовного світу людини та її світогляду, виступає результатом прояву ментальності й елементом суспільної свідомості. Це дає підстави для розуміння права як концепту (лат. *conceptus* – думка, уявлення, поняття) та дослідження його з позицій концептного підходу.

Концепт у філософському знанні визначають як ідею, згусток смислів, з яких утворюється буття всього (людини, світу, культури, людини у світі культури). Сучасну філософію можна уявити як експерименти з різними концептами, а тому вона репрезентує не концептуалізм, а концептологію, де кожен концепт показує повну зміну конфігурації світу. Концептології протистоїть концептуалізм, у якому, власне, і складається розуміння концепту [13].

Отже, виходимо далі з того, що з позиції філософії концепт може розглядатись як виражені вербально ідея, уявлення, відчуття, які відображають сприйняття людиною світу та світом людини.

---

<sup>1</sup> Терміни «цивілізація» та «культура» багатьма дослідниками вживаються як рівнозначні.

Оскільки концепт поєднує об'єктивну (світ, людина) і суб'єктивні (ідея, уявлення, відчуття) складники, виникає проблема надання пріоритетності певному з них. Це створює труднощі під час вибору концептуального аналізу як основного дослідницького підходу внаслідок подвійності розуміння ключового терміна «концепт». З одного боку, концептуальний аналіз – це аналіз концептів. З іншого боку, він виступає як спосіб дослідження, який здійснюється за допомогою концептів. У такому разі концепт є теоретичною одиницею, що конструюється дослідником для зручності осмислення та систематизації матеріалу.

Така подвійність є сутнісною й визначальною рисою концепту. Діалектична взаємодія в структурі концепту стереотипного, відтворюваного змісту («значення слова»), що відображає уявлення більшості членів спільноти про предмет, явище або подію, та індивідуального «сенсу», що привноситься окремим інтерпретатором у процесі пропускання типового крізь призму суб'єктивного досвіду й суб'єктивної оцінки, є необхідною умовою для запуску механізму прирощення сенсу. Головним питанням, яке виникає під час такої постановки проблеми, стає питання про зведення того, що при цьому називається концептом, до його смислового (суб'єктивного) складника. Суб'єктивність опису може виявитись як у відкритій формі (опис особистих асоціацій, вражень), так і у формі прихованій (у побудові ієрархії характеристик концепту, у замовчуванні його певних якостей, присутніх у колективному сприйнятті) [14, с. 206–207].

Скористаємось цим методологічним прийомом, розглядаючи далі концепт і як предмет дослідження, і як засіб проведення дослідження, припускаючи в другому випадку можливість та виправданість суб'єктивних оцінок загального концепту права (IT-права) і правових концептів, що його характеризують.

Маючи на увазі можливість визначення та використання концепту в такий спосіб, розглянемо його далі в контексті цивілізаційного підходу, спираючись на обґрунтоване вище розуміння права як елемента цивілізації (культури).

Відправною для характеристики концепту з такого аспекту є теза про «пронизування» людини культурою, яке відбувається через концепти. Останні в такому контексті проявляються як ментальні утворення, що є нібито «згустками» культури у свідомості людини, тим, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини. Водночас концепт – це те, за посередництва чого звичайна, пересічна людина входить у культуру, а в деяких випадках навіть впливає на неї. При цьому, на відміну від понять у точному значенні терміна, концепти не лише мисляться, а й «переживаються», оскільки стосуються емоційної сфери людини, виступаючи як предмет емоцій, симпатій та антипатій, а іноді й зіткнень. Концепт – основна ланка культури в ментальному світі людини [15, с. 42–43]. Інакше кажучи, ідеться про уявлення, поняття, знання, асоціації, переживання, що супроводжують слово [15, с. 40].

Надалі виходимо з того, що коли в галузі філософії, лінгвістики, культурології тощо «концепт» слугує самостійним предметом дослідження, то в більшості галузевих наук він може застосовуватись як методологічний прийом. Зокрема, ефективним є застосування такого підходу в юриспруденції, де завдання визначення концепту полягає в тому, щоб передати сенс слова, яким цей концепт позначається згідно з елементами, що його утворюють [16, с. 342].

Оскільки право є елементом культури, використовуючи культурологічне бачення концепту, можемо визначити концепт ПРАВО як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, які виникають у зв'язку з використанням терміна «право», супроводжують і характеризують його. Інакше кажучи, під час характеристики концепту ПРАВО має йтись про сформоване вербально уявлення, раціональне та емоційне сприйняття людиною права як частини світу, у якому існує ця людина, відчуваючи себе частиною такого світу.

Підсумовуючи викладене, спробуємо визначити перспективи (потенціал) поняття «ІТ-права».

З позицій нормативістського підходу ІТ-право не може бути визнане ні галуззю, ні інститутом права (законодавства). Може йтись лише про штучно створену сукупність норм, які регулюють різноманітні відносини, так чи інакше поєднані зі створенням і використанням інформаційних технологій.

Однак такий стан речей не відповідає потребам та очікуванням сучасного інформаційного суспільства. Можна навіть вважати його ухиленням від відповіді на виклик часу.

Вихід із ситуації, що склалась, вбачається в розгляді проблем у сфері, що нас цікавить, з позицій концептного підходу. Дослідження їх із такого аспекту дає змогу зробити висновок про доцільність і можливість розгляду ІТ-права як частини феномена права – елемента культури (цивілізації). На такому підґрунті ІТ-право може бути визначене як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з використанням терміна «ІТ-право», супроводжують і характеризують його.

Фактично йдеться про створення та визнання парадигми, яка є альтернативою поширеним зараз у вітчизняній юриспруденції позиціям. Вважаємо, що саме такий підхід дає можливість зняти проблеми методологічного характеру, які виникають під час визначення ІТ-права.

#### Література

1. Джуліан Ассанж, засновник Wikileaks, про майбутнє Інтернету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://interviews.com.ua/c/612-assange-internet/>.
2. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти) : [монографія] / за заг. ред. Є.О. Харитонова. – О. : Фенікс, 2012. – 344 с.
3. ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Львів, 18 листопада 2016 р.). – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. – 396 с.
4. Дмитрик Н.А. Осуществление субъективных гражданских прав с использованием сети Интернет / Н.А. Дмитрик. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 200 с.



5. Глушков А.В. Проблемы правового регулирования Интернет-отношений : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право; информационное право» / А.В. Глушков ; Санкт-Петербургский гос. инженерно-эконом. ун-т. – СПб., 2007. – 198 с.
6. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право; информационное право» / И.М. Рассолов ; Российская правовая академия Минюста России. – М., 2008. – 38 с.
7. Бабкин С.А. Интеллектуальная собственность в глобальной компьютерной сети «Интернет»: проблемы гражданско-правового регулирования в России и США (сравнительно-правовой анализ) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / С.А. Бабкин ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – М., 2004. – 220 с.
8. Копылов В.А. Интернет и право / В.А. Копылов // НТИ (теоретические проблемы информационного права). – 2001. – № 9. – С. 8–16.
9. Булатецкий Ю.Е. Правовое обеспечение электронной торговли / Ю.Е. Булатецкий // Коммерческое (торговое) право : [учебник] / [В.А. Язев, Ю.Е. Булатецкий, Н.А. Машкин и др.]; под ред. Ю.Е. Булатецкого. – М. : ИД «ФБК-ПРЕСС», 2002. – С. 880–890.
10. Кохановська О.В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні / О.В. Кохановська // IT-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Львів, 18 листопада 2016 р.). – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. – С. 202–213.
11. Фернандес-Арместо Ф. Цивилизации / Ф. Фернандес-Арместо ; пер. с англ. Д.В. Арсеньева, О.С. Колесникова. – М. : АСТ, 2009. – 764 с.
12. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия. Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – 712 с.
13. Бобкова Ю.Г. Концепт в философских исследованиях, или Штрихи к философскому «портрету» концепта / Ю.Г. Бобкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://philolog.rspu.ru/module/magazine/do/trpub\\_6\\_137](http://philolog.rspu.ru/module/magazine/do/trpub_6_137).
14. Филатова А.А. Концепт ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ в смысловом пространстве современной русской культуры / А.А. Филатова // Логос. – 2005. – № 6(51). – С. 206–217.
15. Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры / Ю.С. Степанов. – 3-е изд. – М. : Академический проект, 2004. – 982 с.
16. Бертель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бертель ; пер. с фран. под общ. ред. В.И. Даниленко. – М. : ИД «NOTA BENE», 2000. – 575 с.

#### А н о т а ц і я

**Харитонов Є. О., Харитонova О. І. IT-право: альтернатива парадигми.** – Стаття.

У статті аналізуються проблеми визначення IT-права. Досліджується можливість визнання IT-права комплексною та самостійною галуззю права. Аналізуються інформаційні технології та інформаційні відносини як предмет правового регулювання. Розглядається поняття права як елемента цивілізації. Зроблено висновок про доцільність використання концептного підходу для аналізу IT-права. IT-право визначається як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з використанням терміна «IT-право», супроводжують і характеризують його.

**Ключові слова:** інформаційні технології, IT-відносини, інформаційні відносини, інформаційно-комунікативні відносини, IT-право, комплексна галузь права, концепт.

**А н н о т а ц и я**

**Харитонов Е. О., Харитонова Е. И. ИТ-право: альтернатива парадигмы.** – Статья.

В статье анализируются проблемы определения ИТ-права. Исследуется возможность признания ИТ-права комплексной и самостоятельной отраслью права. Анализируются информационные технологии и информационные отношения как предмет правового регулирования. Рассматривается понятие права как элемента цивилизации. Сделан вывод о целесообразности использования концептного подхода при анализе ИТ-права. ИТ-право определяется как совокупность представлений, понятий, знаний, ассоциаций, эмоций, которые возникают в связи с использованием термина «ИТ-право», сопровождают и характеризуют его.

*Ключевые слова:* информационные технологии, ИТ-отношения, информационные отношения, информационно-коммуникативные отношения, ИТ-право, комплексная отрасль права, концепт.

**S u m m a r y**

**Kharytonov Ye. O., Kharytonova O. I. IT-law: alternative of paradigm.** – Article.

The article analyzes the problem of the definition of IT-law. The possibility of the recognition of the rights of the IT integrated and independent branch of law. Analyzed information technology and information relations as a subject of legal regulation. The concept of law as an element of civilization. It was concluded that the feasibility of using concept approach in the analysis of IT-law. IT law is defined as a set of ideas, concepts, knowledge, associations and emotions that arise in connection with the use of the term "IT-law", accompany and characterize it.

*Key words:* information technologies, IT-relations, information relations, information-communicative relations, IT-law, complex branch of law, concept.